

26.05x22.66	1/2	28 עמוד	הארץ - the marker	27/12/2015	51115455-7
אוניברסיטת בן גוריון - 12440					

"עודף המידע הכלכלי מבלבל אנשים – ומעלה את סף החרדה"

הפרופ' לפסיכולוגיה דוד לייזר הגיע למסקנה עגומה: "אנשים מפתחים הבנה על כלכלה – ולא יודעים שהיא מוטעית" • מחקריו מסבירים מדוע אנשים מבצעים פעולות פיננסיות שפוגעות בהם, ומראים שהם מבלבלים בין סיבה לתוצאה ומתייחסים לתופעות טבעיות כנובעות מכוונת מכוון

אפרת נוימן

רק חושבים שמבינים בכלכלה טעויות תפישיות והתנהגותיות נפוצות, לפי פרופ' דוד לייזר

אם אתם קוראים את הכתבה הזאת, יש סיכוי טוב שאי תם מתעניינים בכלכלה ובעולם הפיננסי. ייתכן שאתם משקיעים בבורסה או שוקלים לעשות בה צעדים ראשוניים. אם אתם ישראליים מעל גיל 30, יש סיכוי טוב שלקחתם משכנתא לקניית דירה, יש לכם ביטוח לדירה ולרכב, ואולי אתם גם חוסכים לעתיד עבורכם ועבור ילדיכם.

אם אתם קוראים את הכתבה הזאת, יש גם סיכוי טוב שאתם מבינים בכלכלה הרבה פחות ממה שאתם חושבים. זו, בכל אופן, המסקנה שעולה מהמחקרים שעורך פרופ' דוד לייזר מהמחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בן גוריון. מחקרים אלה עוסקים בקבלת החלטות כלכליות, בדגש על הבנה נאיבית והאופן שבו אנשים מבינים סוגיות בכלכלה.

"המחקרים שלי מראים שיש הבנה שגויה של אירועים. מצפים מאנשים להבין, אבל הם לא מבינים", אומר לייזר. "זה לא רק חוסר ידע אלא ידע מעוות והבנה מוטעית מהיסוד. זה מתבטא גם בדברים ברמת הפרט שמעסיקים אותנו ביומיום, וגם בהכנת האופן שבו עובדת המערכת הכלכלית הלאומית והבינלאומית."

"יש לאנשים הבנה משלהם על העולם הכלכלי. בארה"ב, למשל, העלו בשבוע שעבר את הריבית.

רתית בכלכלה רק העלתה את סף החרדה. אנשים פונים אלי ושואלים אותי מה לעשות עם החסכונות לטווח ארוך שלהם", הוא אומר. לייזר נותן לדוגמה את נושא

כולה בעניינים פיננסיים שרלווני טיים לכולנו. לייזר סבור שזה לא מספיק. לעתים, לדבריו, התוצאה היא דווקא בלבול. "לפי מה שאני רואה סביבי, ההתעסקות התקשורת

מבינים מה פירוש המושג הזה?" בעיתונות הכלכלית מביאים פרשנויות לאירועים כמו החלטות ריבית, ובשנים האחרונות גם יש התעסקות רבה יותר בתקשורת

כמה אנשים באמת הבינו את המשמעות של צער כזה? מהן ההשלכות שלו לטווח קצר וארוך? כשכותבים על פנסיה מדברים על שיקולים אקטואריים, אבל כמה מהקוראים

"בגלל המינוח האומלל 'פיצויי פיטורים' – אנשים מפסידים 30% מהפנסיה"

המשך מהשער האחרון

תפישה לקויה באה לידי ביטוי גם ביחס לקופת הפיצויים שלה מפרש המעסיק כספים בכל חרי דש. רכיב הפיצויים – 6%-8.3% מהשכר – מופרש על ידי המעביד ונועד להגן על העובד במקרה של פיטורים או החלפת עבודה. המור סכמה היא שרכיב הפיצויים שייך לעובד, בין אם בחר להתפטר ובין אם פוטר. רק שבעור שאת דמי האבטלה משלמת המדינה, את רכיב הפיצויים העובד משלם לעצמו – כלומר, הוא צורך אותו מהחיסכון הפנסיוני. רכיב הפיצויים מסתכם לרוב בכשליש מהיחסון הפנסיוני, ולכן מי שמושך את אותו במקרה של פיטורים או התפטרות לפני הפרישה, מוחק לעצמו באחת שליש מהפנסיה.

"אנחנו מתחילים עכשיו מהי קר על משיכת פיצויים. אנשים מתייחסים לפיצויים כמו לביטוח תאונות – פיצוי שאפשר וכדאי להוציא, כי הוא ממילא לא היה חלק מהתקציב הרגיל. אנשים רבים מושכים את כספי הפיצויים, ולא מבינים שהם פוגעים בפני סיה העתידית. גם ההיסטוריה של המושג וגם המינוח האומלל נותנים להם את הרושם שמדובר בפיצוי על הפיטורים. לכן הם לוקחים את הכסף ומשפצים מטבת, ואין להם מושג שהם מפסידים 30% מהפנסיה."

"אנחנו עכשיו בודקים במה קר מה תהיה ההשפעה אם השם ישתנה, ובמקום 'משיכת פיצויים' יקראו לזה 'משיכה מוקדמת של כספי פנסיה באישור' – האם זה יגרום לאנשים לנהוג אחרת, ולא להוציא את כספי הפיצויים?"

חשוב להגדיל אומן

לייזר, 63, הוא בעל תואר רא"ש שון במתמטיקה מהאוניברסיטה העברית ורוקטורט בפסיכולוגיה באוניברסיטת ז'נווה, שם שימש עוזר מחקר של הפסיכולוג ההתפתחותי הנודע ז'אן פיאז'ה. הוא לימד באוניברסיטת שיקאגו כמי רצה אורח והיה עמית במכון מקס פלאנק בהולנד, לפני שהצטרף לאוניברסיטת בן גוריון ב-1979. בנוסף, הוא מכהן כנשיא החטיבה לפסיכולוגיה כלכלית באגודה הבינלאומית לפסיכולוגיה יישור מית (IAAP).

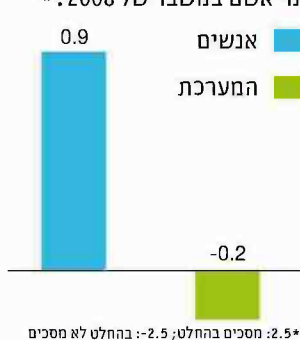
לייזר מסביר כי אנשים מפתים חים הבנה רדודה בדברים שנותנת

יורית הבנק הפדרלי, ג'נט ילן, מודיעה על העלאת הריבית, החודש צילום: וויטרס

האנשים אשמים

מי אשם במשבר של 2008? *

*2.5: מסכים בהחלט; -2.5: בהחלט לא מסכים

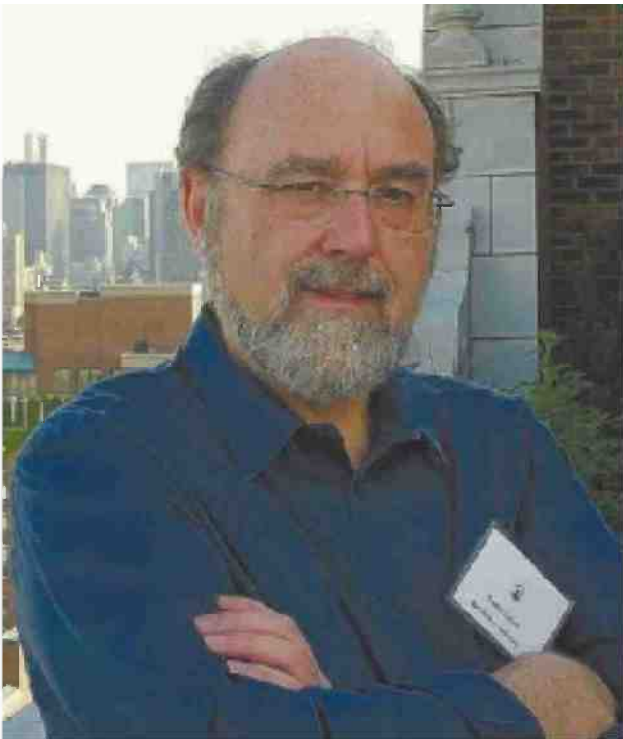
פחות, תלוי במצב המשק. ההכנה סות וההוצאות במשק בית הן בלתי תלויות זו בזו, אבל ממשלה יכולה להוציא יותר כסף כדי להמריץ את הכלכלה, לבצע השקעות שונות, והדבר ייצור לה הכנסות גבוהות יותר ממסים. בסופו של דבר העי ליינה בהוצאות יכולה רווקא לסייע למדינה לעמוד ביערה."

ההטיה השלישית של לייזר מר בר עליה גורמת לאנשים להבין כלכלה במונחים של כוונותיות. "אם אנשים לא מבינים תהליך כלכלי ואת הסיבות להתרחשויות, הם ייטו להניח שמישהו גרם לתוצאות התהליך ככוונה תחילה. זו נטייה אנושית מאוד. כל אחד מאתנו נוטה לחשיבה כוונתית, לא רק בתחום הכלכלי. לפעמים זה נכון ולפעמים לא. כשהמצב מורכב ולא ברור מה גרם למה,

אנשים ייטו להניח שמישהו מר ויחה ממנו – ולכן רצה שיקרה גרם לכך. ברקתי את ההטיה הזאת גם בארה"ב ובשווייץ, והיא נברקה על ידי אחרים בצרפת. התברר שגם במדינות אלה היא קיימת." ההבנה של הציבור גם מתקשד רת לרמת האומן שהוא רוחש למי דינה. "במדינות ציבורית חשוב להבין את הלקוח, את האזרח, את הנישום. אפשר לשרד את המסד שמי שלא ישלם מסים 'הטוה', ואפשר לגרום לאנשים להבין שחי שוב לשלם מסים כי גם הם נהנים מהשירותים שהמסים מממנים. בעיריית ירושלים, למשל, קיבלנו בשנה שעברה חוברת ובה רשימה של המטרות שלשמן הוצאו כספי הארנונה. כך אנשים רואים לאן הולך הכסף שלהם, וקל יותר לשכנע אותם לשלם ארנונה בזמן. מחקרים בענייני מסים מצאו שחי שוב להגדיל אומן ועדיין לא לה רפות מהאכיפה."

ההשפעה של הציפיות

כלכלה היא מדע התנהגותי. החוקרים בוחנים תיאוריות כלכליות באמצעות התנהגות של אנשים ומייחסים אותה להעדפרי תיהם. לייזר סבור שהאמונות של הציבור לגבי כלכלה, וגם הציפיות שלהם, משפיעות על ההתנהגות היומיומית שלהם. כך, ההתנהגות של הרבה פרטים בחברה משפיעה גם על כיוונה של הכלכלה.

צילום: דוד לייזר

דוד לייזר

עיסוק: פרופ' לפסיכולוגיה כלכלית גיל: 63 **מקום מגורים:** ירושלים **מצב משפחתי:** נשוי, 3 בנות, 9 נכדים **תחביבים:** רושם ומצייר בצבעי מים וקוסם חובב

"כלכלנים התחילו להתייחס ברצינות לדרך שבה הציבור מבין נתונים או מפתח ציפיות. לראשונה, נשיא הבנק העולמי מגיע מרקע מקצועי שאינו כלכלה. הוא אנתרופולוג בהשכלתו – חוקר אדם"

שתהיה יותר נגישות לנתונים ושקיפות של מידע. משרד האוצר גם שותף במימון מחקרים במרכז לפנסיה, ביטוח ואוריינות פיננסית באוניברסיטת בן גוריון, שהוקם לפני שנה. בראש המרכז עומדים, לצד לייזר, גם פרופ' אביה ספיבק מהמחלקה לכלכלה ולשעבר המי שנה לגידר בנק ישראל, והאקטואר פרופ' רמי יוסף.

מה עושים אם אנשים לא מבינים, איך מלמדים אותם? "לימוד אוריינות פיננסית וכי כלכלית נחוץ ומבורכת כמוכון, אבל הייבים להיות מציאותיים. ברוב המקרים לא תושג הבנה אמיתית. על הרגולטור להכיר את העיוותים ולהגן על הציבור מפני ניצול על ידי גורמים אינטרסנטיים. במקביל, צריך לעזור לאנשים לקבל החלטות נבונות." לייזר סבור שרק ייעוץ אובייקטיבי יכול להשיג את המי טרה הזאת. "בבריטניה חובה כיום לקבל ייעוץ פנסיוני. זה למעשה במימון המדינה. בניגוד למצב המקובל כיום, הכרחי בעיני מצד המדינה לדאוג שמי שמוכר את המוצר הפנסיוני לא יהיה זה שנר אחרות, היועץ לא יוכל למכור לך שום דבר. להבין פנסיה זה אכן מסובך, ואנשים צריכים לדעת שהם לא מבינים – ולקבל ייעוץ אובייקטיבי."

אפרת נוימן